

Politički okvir EU za podršku tranzicionoj pravdi

Sažeti pregled:

Ovaj dokument je sačinjen kao deo procesa implementacije **Akcionog plana EU za ljudska prava i demokratiju – 2015–2019.** u okviru kog je formulisana **posvećenost razvoju i sprovođenju politike EU u oblasti tranzicione pravde (aktivnost 22(b)).** Njegov cilj je **postavljanje okvira za podršku EU mehanizmima i procesima tranzicione pravde i unapređivanje kapaciteta EU za aktivniju i konzistentniju ulogu** u odnosima sa partnerskim državama i međunarodnim i regionalnim organizacijama. Ovaj okvir formuliše kako bi EU mogla da se angažuje u situacijama koje karakterišu povrede i zloupotrebe iz prošlosti (**uključujući i gruba kršenja i zloupotrebe ljudskih prava i ozbiljne povrede međunarodnog humanitarnog prava**) kroz podršku kombinovanom skupu kontekstom definisanih mera za **promociju istine, pravde, reparacija i garancija neponavljanja, tj. obezbeđivanju tranzicione pravde.** On predstavlja nadogradnju i komplement postojećoj **politici Unije koja snažno podržava rad Međunarodnog krivičnog suda** i uzima u obzir aktivnosti i okvir UN u oblasti tranzicione pravde.

Dokument takođe naglašava i kako se strategije tranzicione pravde osmišljavaju i sprovode: svaki takav proces mora biti **lokalno i nacionalno prihvaćen i prisvojen, inkluzivan i rodno osetljiv, te mora poštovati sve obaveze država preuzete u skladu sa međunarodnim pravom.** Stoga učešće civilnog društva, žrtava, pripadnika manjina, žena i mladih u takvim procesima igra značajnu ulogu. Tranziciona pravda se danas posmatra kao integralni deo procesa izgradnje mira i državnih kapaciteta, pa bi zbog toga morala da bude ugrađena u širu politiku Unije u oblasti reakcija na krize, prevencije sukoba, uspostavljanja bezbednosti i razvojnih napora EU.

I. Definicija i ciljevi tranzicione pravde

Izveštaj Generalnog sekretara UN o vladavini prava i tranzicionoj pravdi u konfliktnim i postkonfliktnim društvima opisuje tranzicionu pravdu kao „. . . celokupan spektar procesa i mehanizama u vezi sa pokušajima društva da se suoči sa nasleđem masovnih zloupotreba iz prošlosti, kako bi osigurala utvrđivanje odgovornosti, služila pravdi i ostvarila pomirenje. Mogu biti uključeni pravni i drugi mehanizmi (sa različitim stepenom ili bez ikakvog međunarodnog učešća), poput krivičnog gonjenja pojedinaca, reparacija, utvrđivanja istine, institucionalne reforme, provere i otpuštanja osoba na položajima u državnim institucijama, kao i kombinacije navedenog“¹. Ova

---

¹ S/2004/61.

definicija se danas najčešće koristi, a primenjuje je i sama EU. Ona inkorporira četiri suštinska elementa tranzicione pravde. Konkretno:

- krivičnu pravdu;
- istinu;
- reparacije; i
- garancije neponavljanja/institucionalnu reformu.

Ova četiri elementa su oličena u svim postojećim međunarodnim instrumentima koji se tiču tranzicione pravde. Služe kao smernice u pristupu tranzicionoj pravdi Unije i usmereni su na prevenciju ponovnog izbijanja kriza, procesuiranje najozbiljnijih zločina koji se tiču Međunarodne zajednice kao celine, sprečavanje povreda ljudskih prava u budućnosti², a prvenstveno **teže ostvarenju sledećih ciljeva:**

a) **Okončanje nekažnjivosti.** Pravda za žrtve ozbiljnih međunarodnih zločina može biti zadovoljena u potpunosti samo ako se počinioci izvedu pred lice pravde i odgovaraju pred nepristrasnim i delotvornim sudskim telima (na nacionalnom ili međunarodnom nivou), čime se žrtvama omogućava da u tim postupcima učestvuju, odnosno da se njihov glas čuje i bude uzet u obzir. Krivično gonjenje treba da odigra ulogu i u odvratanju od izvršenja takvih zločina u budućnosti. Ovaj element datira još od Nirnberških i Tokijskih procesa i principa koji čine sam temelj vladajućeg međunarodnog pravnog poretka.

b) **Priznanje i pravna zaštita žrtava:** tranziciona pravda uključuje i potvrdu da su žrtvama nanete povrede ili štete. Međutim, priznanje njihovog stradanja nije dovoljno samo po sebi. Neophodno je potvrditi prava žrtava, između ostalog i pravo na delotvornu pravnu zaštitu i adekvatnu odštetu. Postkonfliktni ili posttranzicioni procesi treba da osiguraju da žrtve neće ponovo biti izložene viktimizaciji ili traumama.

c) **Negovanje poverenja:** četiri elementa tranzicione pravde imaju za cilj da promovišu poverenje obnovom vere u institucije države i da doprinesu potvrdi društvenih vrednosti koje ne tolerišu ili ne dozvoljavaju povrede i zloupotrebe. To doprinosi socijalnoj obnovi društvenog tkiva.

d) **Jačanje vladavine prava:** mere tranzicione pravde treba da doprinesu obnovi i jačanju vladavine prava. Obnova vladavine prava ne treba da bude shvaćena samo u striktnom smislu reforme zakona i institucija, već i sadržajno, kao garancija da niko nije iznad zakona, da su institucije odgovorne za svoje postupke i da raspolažu adekvatnim sredstvima, te da svi pojedinci imaju jednak i delotvoran pristup pravdi. Ovo je naročito važno ako se ima u vidu da se intervencije u oblasti tranzicione pravde ponekad odigravaju u zemljama ili na teritorijama u kojima se vladavina prava ili uopšte ne poštuje ili je ozbiljno narušena tokom sukoba ili od strane autoritarnih režima.

e) **Doprinos pomirenju:** svaki proces tranzicione pravde koji teži da spreči nekažnjivost, obezbedi priznanje žrtvama, uspostavi vladavinu prava i neguje poverenje, istovremeno ima za cilj i da doprinese procesu pomirenja. Pomirenje teži da preoblikuje odnose između pojedinaca i omogući društvu da krane napred iz podeljene prošlosti u zajedničku budućnost. Pravne i institucionalne mere

---

² Izveštaj Specijalnog izvestioca UN o promociji istine, pravde, reparacija i garancija neponavljanja, 9. avgust 2012, A/HRC/21/46 str. 5.

same po sebi nisu dovoljne. Inicijative usmerene na ličniju dimenziju tranzicije, poput zvaničnih priznanja, memorijala i reforme obrazovnog sistema takođe mogu biti neophodne.³ Međutim, pomirenje ne sme biti formulisano kao alternativa pravdi niti kao cilj koji je moguće ostvariti nezavisno od sveobuhvatne implementacije navedena četiri elementa tranzicione pravde o kojima će se detaljnije raspravljati u nastavku teksta. Štaviše, iako tranziciona pravde jeste centralni deo procesa pomirenja i neke druge komponente, poput bezbednosti i razvoja, podjednako su važne.

II. Osnov Okvira Unije za podršku tranzicionoj pravdi

Ljudska prava, demokratija i vladavina prava leže u samoj srži eksternog delovanja Unije. Član 21. Sporazuma o Evropskoj uniji potvrđuje da se njeno delovanje na međunarodnom planu rukovodi tim principima.

Skorija politika EU je u skladu sa takvim pravnim okvirom koji se odražava i u Dopisu o agendi za promenu iz 2011⁴, Dopisu o budžetskoj podršci⁵ i pratećim zaključcima Saveta, kao i Strateškom okviru za ljudska prava i demokratiju, usvojenom u Savetu 25. juna 2012.⁶ Strateški okvir eksplicitno potvrđuje snažnu političku posvećenost Unije sprečavanju kršenja ljudskih prava širom sveta i, ukoliko su takve povrede već počinjene, obezbeđivanju pristupa pravdi i pravnoj zaštiti za žrtve, uključujući i utvrđivanje odgovornosti počinitelaca. On dodatno ukazuje na to da će EU nastaviti da promoviše poštovanje međunarodnog humanitarnog prava⁷ i da će se snažno boriti protiv nekažnjivosti za grube povrede ljudskih prava i ozbiljna kršenja međunarodnog humanitarnog prava, uključujući seksualno i rodno ukorenjeno nasilje, između ostalog, i kroz posvećenost i podršku radu Međunarodnog krivičnog suda (u daljem tekstu MKS).

U svojoj privrženosti promociji mira, demokratije, ljudskih prava i razvoja, Unija je već važan igrač u oblasti tranzicione pravde, a njeni postojeći pravni i politički osnovi joj omogućavaju da se na njih nadoveže i razvije konzistentniji pristup podrške tranzicionoj pravdi. To uključuje sledeće:

1. Evropska unija snažno podržava Rimski statut i MKS. Njena **politika intenzivne podrške radu MKS** zasnovana je na Odluci Saveta iz 2011.⁸ i Akcionom planu za njeno sprovođenje⁹. MKS je inače jedini stalni međunarodni krivični sud sa globalnim aspiracijama. Istovremeno, EU je svesna da su odgovornost i pravda najuspešniji kada pravosudni sistem svake države funkcioniše delotvorno i nezavisno, čime se i MKS-u omogućuje da obavlja funkciju koja mu je namenjena, odnosno da deluje kao sud poslednje instance, kao komplement nacionalnim jurisdikcijama. To je u skladu i sa „principom komplementarnosti“¹⁰. EU i njene članice pružaju podršku drugim zemljama kako bi im

³ Izveštaj Specijalnog izvestioca UN o promociji istine, pravde, reparacija i garancija neponavljanja, 9. avgust 2012, A/HRC/21/46.

⁴ Dopis (2011) 637, konačna verzija.

⁵ Dopis (2011) 638, konačna verzija.

⁶ Dokument 11855/12, Aneks II.

⁷ EU je snažan zagovarač međunarodnog humanitarnog prava i humanih principa, pa nastavlja da sprovodi Smernice EU o međunarodnom humanitarnom pravu, usvojene 2005. i revidirane 2009, koje služe kao instrument za promociju poštovanja međunarodnog humanitarnog prava od strane drugih država i nedržavnih aktera.

⁸ Odluka Saveta 2011/168/CFSP od 21. marta 2011. o Međunarodnom krivičnom sudu i povlačenju Zajedničkog stava 2003/444/CFSP, OJ L 76 od 22. marta 2011, str. 56.

⁹ Načela Rimskog statuta i principi kojima se rukovodi njegov rad su u potpunom skladu sa principima i ciljevima Unije. MKS je uspostavljen kako bi istraživao, procesuirao i sudio pojedincima osumnjičenim za najteže zločine, te na taj način doprineo sprečavanju takvih zločina u budućnosti. Ozbiljni zločini u nadležnosti MKS (konkretno: genocid, zločini protiv čovečnosti i ratni zločini) i činovi ratne agresije tiču se čitave Međunarodne zajednice kao celine, a time i same Unije i svih njenih članica.

¹⁰ MKS nije zamena za nacionalne krivično-pravne sisteme; umesto toga, osmišljen je da deluje kao njihov komplement. Ovlašćen je da istražuje i, kada je to opravdano, krivično goni i sudi pojedincima samo ukoliko država u čijoj se nadležnosti nalazi dati predmet nije

pomogle da razviju i ojačaju kapacitete za ispunjavanje obaveza koje proističu iz Rimskog statuta, na primer, putem promocije nacionalnog zakonodavstva koje omogućava sprovođenje Statuta, ili, recimo, kroz podršku programima uspostavljanja pravde i vladavine prava sa fokusom na krivičnu pravdu, što je naglašeno i u Instrumentima za premošćavanje pravnih praznina koje postoje između međunarodne i nacionalne pravde.¹¹

2. U novembru 2007. godine Savet je podržao dopis naslovljen „**Ka formulaciji zajedničkog odgovora Unije na nestabilne situacije – angažovanje EU u atmosferi koja otežava održiv razvoj, stabilnost i mir**“ i naglasio značaj prilagođavanja političkih mera Unije specifičnim karakteristikama konkretne nestabilne situacije.¹² To je dodatno potvrđeno i usvajanjem „Koncepta jačanja kapaciteta Unije za posredovanje i uspostavljanje dijaloga“ koji, opet, potvrđuje da bi EU trebalo da formuliše najbolji način da podrži mehanizme tranzicione pravde u zavisnosti od osobenosti konkretnih slučajeva, kao i najbolji način za sprečavanje nekažnjivosti. Tom prilikom, Savet je naglasio i da svi posrednički napori EU treba da podržavaju principe poštovanja ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava i u potpunosti budu usklađeni s njima.¹³

3. Kao što je izloženo u Zajedničkom dopisu EU iz 2013. i Zaključcima Saveta iz maja 2014. godine, **Sveobuhvatni pristup Unije sukobima i krizama van njenih granica** pokriva sve faze konfliktnog ili kriznog ciklusa, uključujući i ranu pomoć, stabilizaciju i izgradnju mira. EU teži da pomogne drugim zemljama da se vrate na put održivog dugoročnog razvoja merama koje moraju biti prilagođene datom kontekstu i rukovoditi se stvarnom situacijom na terenu.¹⁴

4. EU je kroz svoje **CSDP misije i operacije** angažovana u konfliktnim i kriznim situacijama u kojima su nasleđa ratnih zločina, genocida, zločina protiv čovečnosti i drugih grubih povreda ljudskih prava i dalje relevantna ili bi mogla da postanu u budućnosti. Unijin **koncept podrške Reformi bezbednosnog sektora (SSR)**¹⁵ potvrđuje potencijalnu ulogu koju bi CSDP misije mogle da imaju u obezbeđivanju podrške mehanizmima tranzicione pravde relevantnim za reformu bezbednosnog i pravosudnog sektora. Na sličan način, jedan od Unijinih **principa podrške razoružanju, demobilizaciji i reintegraciji (DDR)**¹⁶ podrazumeva da EU treba da obezbedi poštovanje ljudskih prava i pruži podršku naporima u oblasti pomirenja i tranzicione pravde (u okviru DDR).

5. **Države članice EU poseduju obilje iskustva u oblasti suočavanja s prošlošću.** Brojne evropske zemlje se angažuju u procesima tranzicione pravde, a neki od ovih procesa su još uvek u toku. Nekoliko evropskih zemalja se i dalje bavi sopstvenim nasleđem u drugim zemljama. Njihovo iskustvo oblikuje eksterno delovanje EU u ovoj oblasti.

---

spremna ili zaista nije u stanju da sprovede istragu ili sudski proces ili u odsustvu bilo kakve aktivnosti relevantne države u vezi sa tim predmetom. U skladu sa principom komplementarnosti, takva država ostaje primarno odgovorna za suđenje počiniocima zločina u nadležnosti MKS.

¹¹ Zajednički radni dokument osoblja o Unapređivanju principa komplementarnosti: Instrumenti za premošćavanje pravnih praznina koje postoje između međunarodne i nacionalne pravde, SWD (2013) 26, konačna verzija.

¹² Zaključci Saveta o odgovoru Unije na nestabilne situacije, 19–20. novembar 2007, Dopis (2007) 643, konačna verzija.

¹³ Zaključci Saveta od 17. novembra 2009. kojima se potvrđuje Koncept jačanja kapaciteta Unije za posredovanje i pokretanje dijaloga – 15779/09: http://www.eeas.europa.eu/cfsp/conflict_prevention/docs/concept_strengthening_eu_med_en.pdf

¹⁴ Zaključci Saveta o sveobuhvatnom pristupu Unije od 12. maja 2014. i Zajednički dopis Evropskom parlamentu i Savetu o sveobuhvatnom pristupu EU sukobima i krizama van njenih granica (JOIN 2013) #30, konačna verzija: http://www.eeas.europa.eu/statements/docs/2013/131211_03_en.pdf

¹⁵ Koncept podrške EU Reformi bezbednosnog sektora, 13. oktobar 2005, 12566/4/05: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?!=EN&f=ST%2012566%202005%20REV%204>

¹⁶ Zaključci Saveta od 15. decembra 2006. (16879/1/06) kojim se potvrđuje koncept Unije za podršku razoružanju, demobilizaciji i reintegraciji (DDR): https://ec.europa.eu/europeaid/policies/fragility-and-crisis-management/links-between-security-and-development/security-sector_en

6. Na kraju, ali podjednako važno i značajno, EU predstavlja **jedan od najvećih izvora finansiranja inicijativa za pravdu širom sveta**, pa i putem geografskih i tematskih instrumenata Unije za spoljnu pomoć. EU će i u periodu od 2014. do 2020. verovatno ostati najveći donator u oblasti uspostavljanja demokratije i vladavine prava, reforme pravosudnog i bezbednosnog sektora, savesnog upravljanja, rodne/polne jednakosti i podrške ugroženim grupama širom sveta.

Podrška tranzicionoj pravdi je pitanje koje izlazi iz okvira pojedinačnih instrumenata. Takav okvir pruža osnov za spoljno delovanje Unije u oblasti tranzicione pravde sa sledećim ciljevima:

– učvršćivanje pozicije Unije u vezi sa tranzicionom pravdom i veća koherentnost, konzistentnost i delotvornost u njenom angažovanju u toj oblasti;

– promocija sveobuhvatnog pristupa tranzicionoj pravdi sa ciljem izgradnje mirnih, pravednih i demokratskih društava zasnovanih na vladavini prava i poštovanju ljudskih prava; pomoć u prepoznavanju počinjenih povreda i nanete štete i obezbeđivanje pravne zaštite žrtvama kršenja ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava; borba protiv nekažnjivosti; negovanje poverenja; doprinos pomirenju, a time i sprečavanje ponavljanja povreda ili zloupotreba u budućnosti.

III. Elementi tranzicione pravde

Kao što je pomenuto u tekstu iznad – istina, pravda, reparacije i garancije neponavljanja/institucionalna reforma predstavljaju četiri glavna elementa tranzicione pravde. Svaki od njih se sastoji od raznovrsnih mera, i sudskih, i vansudskih.

1) **Krivična pravda**: obaveza država da istraže i procesuiraju „ozbiljne zločine sankcionisane međunarodnim pravom“ danas je čvrsto ustanovljena u obligacionom pravu. Statut MKS potvrđuje da je „dužnost svake države potpisnice da krivično goni lica odgovorna za međunarodne zločine koja se nalaze u njenoj krivičnoj nadležnosti“¹⁷. I Generalna skupština UN je potvrdila da su „države članice dužne da istraže i, kada za to postoji dovoljno dokaza, obavezne da pokrenu krivično gonjenje protiv navodno odgovornih lica za izvršenje povreda, i, ukoliko se njihova krivica dokaže, dužne su da ih kazne“.¹⁸ Za ovaj skup teških zločina sankcionisanih međunarodnom pravom ne sme biti nekažnjivosti.¹⁹ U tome se odražava i nasleđe Nirmberških i Tokijskih procesa. Izraz „ozbiljni zločini sankcionisani međunarodnim pravom“ definisale su UN u okviru svog Ažuriranog skupa principa za borbu protiv nekažnjivosti²⁰ kao dela koja uključuju teška kršenja ljudskih prava i ozbiljne povrede međunarodnog humanitarnog prava.²¹

Pored nekažnjivosti *de jure* (kada su postojeći zakoni neadekvatni jer ne kriminalizuju postupke koje bi trebalo ili zato što štite počiniocima od krivičnog gonjenja) i *de facto* nekažnjivost može da iskrnsne

¹⁷ Paragraf 6, Preambula.

¹⁸ A/RES/60/147.

¹⁹ Detaljniju raspravu o amnestijama možete pronaći u Poglavlju IV.

²⁰ Ažurirani skup principa za zaštitu i promociju ljudskih prava kroz delovanje na sprečavanju nekažnjivosti E/CN.4/2005/102 i E/CN.4/2005/Dodatak 1 21.

²¹ Isto. str. 6. „(. . .) fraza „ozbiljni zločini sankcionisani međunarodnim pravom“ obuhvata teške povrede odredbi Ženevskih konvencija od 12. avgusta 1949. i Dodatnog protokola I iz 1977, ostale povrede međunarodnog humanitarnog prava koje predstavljaju zločine prema međunarodnom pravu, genocid, zločine protiv čovečnosti i druge povrede međunarodno zaštićenih prava koje predstavljaju zločine u skladu sa odredbama međunarodnog prava i/ili u vezi sa kojima međunarodno pravo zahteva od država potpisnica da ih procesuiraju i kazne, poput torture, prinudnog nestanka, vansudskog pogubljenja i ropstva.

kao problem u izazovnim situacijama koje karakterišu postkonfliktna i postautoritarna društva. Veliki broj žrtava i počilaca, slabe institucije države, nedovoljna politička volja i neadekvatna stručnost u bavljenju masovnim zločinima mogu da doprinesu *de facto* nekažnjivosti. Na taj problem je moguće odgovoriti samo sveobuhvatnim i praktičnim pristupom koji može da obuhvata zakonodavno delovanje, sprovođenje zakona i sudsku reformu/izgradnju kapaciteta, a treba da uključuje i tesnu saradnju sa žrtvama i civilnim društvom. Od fundamentalnog značaja je i ranije uspostavljanje koherentnih i delotvornih istražnih strategija i strategija za krivično gonjenje. Timovi nepristrasnih, visoko obučanih eksperata mogu biti brzo raspoređeni kako bi pomagali vladama da sprovedu nezavisne istrage. Krivično gonjenje pred nacionalnim sudovima treba da bude zasnovano na jasnim ciljevima i prethodno sprovedenim istragama svih vrsta zločina i krivičnih dela, nezavisno od pripadnosti nekoj od strana u sukobu i toga ko je navodni počilac. Često nije moguće suditi svim počiniocima zbog velikih razmera povreda tokom sukoba ili diktature. Zato bi trebalo da se strategije za krivično gonjenje bave sistematskim i/ili strukturalnim dimenzijama masovnih povreda. Prioritetizacija ili selekcija određenih vrsta slučajeva ili počilaca, kada ih ove strategije uključuju, morale bi da se zasnivaju na jasno definisanim kriterijumima. Napori u oblasti krivične pravde moraju da se pridržavaju i načela pravičnog suđenja, zakonskog postupka i pristupa pravdi za sve žrtve. Treba da budu praćeni robusnom strategijom za informisanje i *autrič* kako bi povezale žrtve i zahvaćene zajednice i pomogle obnovi poverenja u sudske institucije. Moglo bi biti značajno i uspostavljanje hibridnih lokalno–međunarodnih tribunala ili privremeno angažovanje međunarodnog osoblja (uključujući tužioce i sudije) unutar domaćih pravosudnih sistema.

*Pozicija EU: EU naglašava da je značajno da svaka država štiti nezavisnost i nepristrasnost sudstva i procesa sprovođenja pravde, te da izgradi političku volju kako bi mogla da vrši svoju krivično-pravnu nadležnost nad odgovornim licima za ozbiljne zločine sankcionisane međunarodnim pravom.²² EU stoga **podržava reforme nacionalnog krivičnog zakonodavstva** kako bi osigurala da je ono u skladu sa međunarodnim pravom, kao i **inicijative koje teže da doprinesu ili razviju nacionalne istražne i sudske strategije i kapacitete, uključujući krivično gonjenje, adekvatnu pravnu pomoć ili reprezentaciju i dugoročnu zaštitu i pomoć svedocima i žrtvama. EU pruža podršku MKS u predmetima u koje je uključen u vidu izvršavanja njegovog mandata i promoviše saradnju sa Sudom. U situacijama u kojima je to primereno EU takođe podržava i alternativne načine za ostvarivanje pravde (prakse posredovanja i tradicionalno zasnovani mehanizmi u skladu sa međunarodnim standardima) koji mogu da posluže kao komplement formalnim krivičnim procesima.***

2) **Inicijative za utvrđivanje istine:** pravo na istinu je sadržano u međunarodnim pravnim i političkim instrumentima²³ i potvrđeno od strane Međameričkog i Evropskog suda za ljudska prava²⁴, kao i Afričke komisija za ljudska prava i prava naroda²⁵. Komisije za istinu su fleksibilni instrumenti koji su u

²² Za dalje smernice pogledati Izveštaj Specijalnog izvestioca o promociji istine, pravde, reparacija i garancija neponovljanja u vezi sa temom prioriteta u okviru strategija za krivično gonjenje u periodu nakon grubih povreda ljudskih prava i ozbiljnih kršenja međunarodnog humanitarnog prava, 27. avgust 2014. A/HRC/27/56.

²³ „Pravo na istinu“ mora biti shvaćeno u specifičnom kontekstu Dodatnog protokola (I) Ženevskih konvencija od 12. avgusta 1949. i u vezi sa Zaštitom žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Članovi 32. i 33) i, bar kada je reč o državama potpisnicama ove konvencije, Međunarodnom konvencijom o zaštiti svih osoba od prinudnog nestanka (Član 24). Pravo na istinu je obuhvaćeno i Rezolucijama Saveta za ljudska prava 9/11 i 12/12. Takođe treba napomenuti i da konkretno pravo na istinu može biti različito definisano u različitim pravnim sistemima, na primer, kao pravo da se sazna istina, kao pravo na informacije ili kao pravo na slobodan pristup informacijama.

²⁴ El-Masri protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, ECtHR, 39630/0913 (2012), Predmet Velásquez Rodríguez, Međamerički sud za ljudska prava (SER. C) br. 4 (1988). Slučaj Myrna Mack Chang, Međamerički sud za ljudska prava (SER. C), br. 101, str. 274–275, (2003). Predmet Bámaca Velásquez, Međamerički sud za ljudska prava (SER. C) br. 91, 77 (2002); Predmet Barrios Altos, Međamerički sud za ljudska prava (SER. C) br. 75 (2001).

²⁵ Afrička komisija izvodi pravo na istinu iz prava na delotvornu pravnu zaštitu kao njegovog sastavnog dela. Pogledati: Principe Komisije i smernice u vezi sa pravom na pravično suđenje i pravnu pomoć u Africi. Dokument Afričke unije DOC/OS(XXX)247; Rezolucija ACHPR/Rez.

svojoj prirodi usmereni na žrtve i mogu biti iskorišćeni za raznovrsne potrebe, uključujući i stvaranje istorijskih zapisa, kao i za pokretanje nacionalnog dijaloga putem javnih sednica i saslušanja i formulisanje preporuka za razne reforme. Procesi dokumentovanja i utvrđivanja istina koje sprovode komisije za istinu, istražne komisije ili druge misije za utvrđivanje činjenica mogu da pomognu i u istrazi tekućih povreda ljudskih prava ili zloupotreba (pored onih koje su počinjene u prošlosti), čime doprinose i javnom priznanju tih povreda i stradanja žrtava.²⁶ Pored toga što je značajno da svim pojedincima bude omogućeno da saznaju istinu, postoji i imperativ za društvo kao celinu da sazna istinu o počinjenim povredama, uključujući i identitet počinilaca i uzroke, činjenice i okolnosti pod kojima su se odigrale povrede. Države su dužne da čuvaju arhive i ostale dokaze i olakšaju pristup istini o počinjenim povredama, što je ključno za uspostavljanje društvene dimenzije prava na istinu²⁷. Izveštaji i preporuke komisija za istinu, kao i prikupljanje i arhiviranje podataka, može biti korisno i za napore u oblasti krivičnog gonjenja, programa reparacija i sprovođenja reformi institucija. Obezbeđivanje prava građana, a pre svega žrtava, na pristup informacijama i javnim dokumentima jeste instrumentalno za utvrđivanje istine i obnovu poverenja u institucije relevantne države. Komisije za istinu mogu da služe kao komplement krivičnim procesima, ali ne i da ih zamene. Njihova funkcija ne bi smela da bude dodeljivanje amnestija za ozbiljne zločine sankcionisane međunarodnim pravom (što je u praksi i inače redak slučaj).

Pozicija EU: EU promovise inicijative za utvrđivanje istine zasnovane na međunarodnom pravu i najboljim međunarodnim praksama. EU podržava tesnu saradnju između komisija za istinu, udruženja žrtava i civilnog društva i pre i u toku rada samih komisija, kao i u fazi implementacije i naknadnog angažovanja. EU ohrabruje države da sprovode preporuke komisija za istinu i očuvaju sećanje na žrtve merama kao što su obezbeđivanje arhiva i drugih dokaza. EU je svesna značaja unapređivanja kvaliteta napora na dokumentovanju i utvrđivanju istine za delotvoran proces kazivanja istine.

3) **Reparacije:** pravo žrtava povreda ljudskih prava na pravnu zaštitu je urezano u međunarodno pravo²⁸ i potvrđeno osnovnim principima i smernicama UN o pravu žrtava grubih kršenja ljudskih prava i ozbiljnih povreda međunarodnog humanitarnog prava na delotvornu pravnu zaštitu i reparacije²⁹. Programi reparacija teže tome da isprave štetu ili povrede koje su pretrpljene kao posledice ozbiljnih zločina sankcionisanih međunarodnim pravom obezbeđivanjem čitavog niza materijalnih i/ili simboličkih beneficija za žrtve. Oni mogu uključivati mere poput novčane odštete i rehabilitacije (npr. zdravstvena i psihološka nega i službe, obrazovna podrška), mere za socioekonomsku reintegraciju, povraćaj imovine ili nadoknadu njenog gubitka, ali i zvanična javna izvinjenja, izgradnju memorijala i muzeja i obeležavanje dana sećanja³⁰. Preporuke komisija za istinu mogu da postave okvir politike reparacija, odnosno da sadrže predloge u vezi sa njom. Mogućnost pristupa reparacijama bi trebalo da bude inkluzivna u najvećoj mogućoj meri da bi se izbegao svaki vid marginalizacije žrtava i podržala njihova reintegracija i jačanje položaja u društvu.

---

111 (XXXXII) 07: Rezolucija o pravu na pravnu zaštitu i reparacije za žene, devojke i maloletne žrtve seksualnog nasilja (2007) koja eksplicitno potvrđuje pravo na istinu.

²⁶ E/CN.4/2005/102/Dodatak 1.

²⁷ 27. HRC Rezolucija 2005/26.

²⁸ Član 8. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, Član 2. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, Član 6. Međunarodne konvencije o okončanju svih vidova rasne diskriminacije, Član 14. Konvencije o sprečavanju torture i drugih vidova okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg tretmana ili kazni, Član 39. Konvencije o pravima deteta, kao i Član 75. Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda.

²⁹ Generalna skupština UN, 2005. A/RES/60/147.

³⁰ Dopis Generalnog sekretara UN o smernicama UN za pristup tranzicionoj pravdi:

http://www.unrol.org/files/TJ_Guidance_Note_March_2010FINAL.pdf

Pozicija EU: EU ohrabruje participatoran pristup politici reparacija koji je usmeren na žrtve i ima za cilj obnovu pravde i punu reintegraciju i rehabilitaciju svih žrtava.

4) **Institucionalna reforma/garancije neponavljanja:** javne institucije u konfliktnim situacijama ili autoritarnim državama često služe kao instrumenti za represiju i nanošenje nepravdi, a mogu im nedostojati i tehnički kapaciteti. Reforma institucija bi mogla da se pokaže neophodnom za konsolidaciju vladavine prava i uspostavljanje stvarne odgovornosti javnih organa vlasti u cilju obnove poverenja, prevencije ponavljanja povreda ljudskih prava u budućnosti i obezbeđivanja zaštite ljudskih prava. Institucionalna reforma bi trebalo da uključuje mere koje promovišu integritet, legitimitet i odgovornost, garantuju primenu principa reprezentacije i responsivnost javnih institucija i jačaju nadzor i demokratsku kontrolu nad njima. U tom procesu je ključna participacija, kao i učešće civilnog društva. Izvan okvira reforme institucija, garancije neponavljanja zahtevaju i neke dodatne mere (poput SSR, DDR, obrazovne i ustavne/zakonodavne reforme). Najbolje rezultate daju kombinacije inicijativa usmerenih odozgo i onih koje potiču od običnih ljudi u okviru kojih lokalni organi vlasti, građani i civilno društvo postavljaju jake temelje za inkluzivno vršenje vlasti i lokalnu demokratiju.

*Pozicija EU: EU primenjuje sve principe koji su navedeni iznad u okviru **podrške reformama bezbednosnog i pravosudnog sektora**. EU podvlači **značaj civilne kontrole i upravljanja bezbednosnim snagama i njihovu odgovornost pred građanima**³¹. Unija podržava inicijative usmerene na jačanje sudstva kako bi se osigurala njegova nezavisnost, nepristrasnost, pristupačnost i delotvornost, kao i povlačenje/izmenu nacionalnog zakonodavstva koje je u suprotnosti sa međunarodnim normama. EU ohrabruje države da se uključe u smislene konsultacije sa civilnim društvom tokom, ali i po okončanju čitavog procesa reformi. Unija, svesna da obrazovanje ima snagu da promeni čitavo društvo, **podržava obrazovne programe** i sveobuhvatne programe obuke o ljudskim pravima i međunarodnim standardima krivičnog i humanitarnog prava, izvlačeći pouke i iz iskustva povreda i zloupotreba svojih članica. EU takođe ohrabruje države da, **kada je to primereno i u skladu sa međunarodnim standardima zaštite ljudskih prava**, uporedo sa reformom institucija **uspostave i procedure za proveru zvaničnika i pravila za njihovo postupanje**. Takve procedure treba da budu transparentne, zasnovane na jasno definisanim kriterijumima i sprovedene od strane nezavisnih institucija. Takođe je važno osigurati i da pojedinci koji su osuđeni za ozbiljne zločine sankcionisane međunarodnim pravom više ne mogu da obavljaju javne funkcije.*

Mehanizmi opisani u sekcijama iznad predstavljaju samo primere iz prakse i ne nameću nikakva ograničenja u pogledu načina rada u oblasti tranzicione pravde. Delotvoran odgovor na izazove i zahteve tranzicione pravde koji konstantno evoluiraju zahteva fleksibilan pristup.

IV. Rukovodeći principi Unije za angažovanje u oblasti tranzicione pravde

Tokom razvoja strategije za podršku tranzicionoj pravdi **EU će težiti fleksibilnom pristupu** zasnovanom na **istinskom shvatanju specifičnih konteksta i potreba, kao i održivosti** smislenih procesa tranzicione pravde. Spoljno delovanje EU u toj oblasti rukovodiće se sledećim principima:

³¹ Koncept EU za podršku Reformi bezbednosnog sektora, 13. oktobar 2005, 12566/4/05
<http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?!=EN&f=ST%2012566%202005%20REV%204>

1. Proces tranzicione pravde mora biti nacionalno prihvaćen i prisvojen, inkluzivan i konsultativan, te mora uključivati informisanje javnosti i *autrič*.

Tranziciona pravda je u stanju da ostvari svoje ciljeve samo ako je proces osmišljavanja i sprovođenja strategije za njenu implementaciju **lokalno prisvojen, inkluzivan** i u skladu sa svim relevantnim međunarodnim normama i standardima. Ključno je da taj proces zajednički pokrenu organi vlasti i lokalno civilno društvo.

Aktivna, slobodna i smisljena participacija jača položaj svih nosilaca prava i omogućava im da bolje artikuliraju svoje potrebe i očekivanja. Identifikovanje relevantnih učesnika na samom početku sprovođenja strategije tranzicione pravde ključno je i za razmatranje i razumevanje njihovih specifičnih potreba i zahteva.

Javno priznanje je ključno za svaki proces tranzicione pravde. Aktivnosti u oblasti informisanja i *autriča*, uključujući i javne konsultacije, rad sa medijima i diseminaciju informacija, trebalo bi da informišu javnost o svrsi i dizajnu mehanizama tranzicione pravde, da doprinose boljem shvatanju stavova i očekivanja zajednice i budu osmišljeni tako da izbegavaju ili ispravljaju pogrešna tumačenja i održavaju očekivanja učesnika u realnim granicama. Takve aktivnosti ne bi trebalo da budu ograničene samo na veće gradove, već bi trebalo da uključuju sve zahvaćene zajednice.

EU podržava dijalog i konstruktivno uključivanje žrtava, civilnog društva i ostalih relevantnih aktera u proces osmišljavanja i implementacije mehanizama tranzicione pravde, pa i putem aktivnosti u oblasti informisanja, autriča i komunikacija.

2. Primena pristupa prilagođenih konkretnom kontekstu

Ne postoji pristup tranzicionoj pravdi koji bi **odgovarao svakoj situaciji**: svaki pristup mora biti zasnovan na potrebama i ciljevima konkretnog konteksta i zemlje koja je u pitanju. Različiti analitički instrumenti, poput analize sukoba³² ili procene postkonfliktnih potreba i Okvira tranzicionih efekata (PCNA), služe identifikovanju specifičnih faktora, te je zato analiza situacije iz ugla tranzicione pravde neophodna za sveobuhvatno shvatanje aktuelnih pitanja i tema u konkretnom kontekstu. To uključuje procenu prirode, uloge i efekata počinjenih povreda ili zloupotreba zahvaćenog dela stanovništva bez diskriminacije, odnosno **identifikovanje specifičnih potreba respektivnih grupa žrtava**. Međunarodna dimenzija lokalnih sukoba, npr. mešanje stranih vlada ili korporacija, takođe mora biti uzeta u obzir prilikom analize.

U kontekstima u kojima ne postoji istinska volja da se krene napred sa smislenim procesima tranzicione pravde neformalne inicijative koje se razvijaju i sprovode na nivou običnih ljudi mogu da pruže podstrek agendi tranzicione pravde i sprečavanju nekažnjivosti. Neformalne strategije mogu da funkcionišu i paralelno sa formalnim mehanizmima, čime **jačaju njihove političke i društvene efekte**.

Tip i nivo angažovanja EU i instrumenti za podršku tranzicionoj pravdi treba da se rukovode ovim principom i budu oblikovani u zavisnosti od konkretnog konteksta na osnovu temeljne analize i konsultacija.

3. Bavljenje tranzicionom pravdom na sveobuhvatan način uz dužan obzir prema izboru pravog

³² Za analizu sukoba pogledati EEAS i smernice Komisije o korišćenju analize sukoba za podršku eksternom delovanju Unije: https://webgate.ec.europa.eu/multisite/devco/sites/devco/files/guidance%20note%20on%20conflict%20analysis%20_Ares%282013%293368902_20131026_en_0.pdf

trenutka (*tajming*)

Mere tranzicione pravde ne treba posmatrati kao izolovane ili u kompeticiji jedne sa drugima, već kao mere koje se **međusobno podržavaju**. Poželjno je **rano angažovanje** u procesima tranzicione pravde, jer šalje poruku o sprečavanju nekažnjivosti i otvara put ka uspostavljanju pravde i vladavine prava.

Svaki od elemenata tranzicione pravde ima važnu ulogu i ne može biti zamenjen nekim drugim elementom (npr. komisije za istinu, reparacije i institucionalne reforme nisu zamena za krivično gonjenje). Zapravo, svaki od ovih mehanizama je delotvorniji kada se sprovodi u kombinaciji sa drugim mehanizmima. Na taj način, **sveobuhvatan pristup** zahteva koherentnu strategiju u okviru koje svaki element tranzicione pravde potvrđuje potrebu i otvara prostor za druge inicijative. Međutim, iskustvo pokazuje da nije neophodno istovremeno primenjivati sve moguće komponente strategije za tranzicionu pravdu.

Ključno je postaviti realne rokove, imajući u vidu konkretan kontekst, formulisati predloge za relevantne mere tranzicione pravde u **podsticajnoj atmosferi** (bezbednosne, političke, društvene i ekonomske okolnosti i uslovi, kapaciteti postojećih struktura, položaj civilnog društva).

Procesi tranzicione pravde mogu da započnu i dok sukob još uvek traje – dokumentovanjem počinjenih povreda i zloupotreba, projektima za pokretanje dijaloga i uspostavljanjem inkluzivnih lokalnih administrativnih sistema.

*Pošto nije moguće unapred predvideti dinamiku bilo kog tranzicionog procesa, aktivnosti EU u oblasti podrške tranzicionoj pravdi treba da uzmu u obzir aktuelnu situaciju i tekuće promene, ne gubeći pritom iz vida njihov dugoročniji okvir i činjenicu da proces tranzicione pravde **zahteva sveobuhvatan pristup**.*

4. Poštovanje međunarodnih normi i standarda

U svetlu činjenice da se eksterno delovanje EU rukovodi principima demokratije, vladavine prava, univerzalnosti i neotuđivosti ljudskih prava i osnovnih sloboda, poštovanja ljudskog dostojanstva i svih principa Povelje UN i međunarodnog prava, EU podržava procese tranzicione pravde koji se **pridržavaju međunarodnih normi i standarda**.

Pitanje dopustivosti amnestija³³ je tema koja se često pokreće u mirovnim pregovorima i drugim procesima tranzicije. Prema međunarodnom humanitarnom pravu države potpisnice mogu pojedincima koji su učestvovali u nekom lokalnom (nemeđunarodnom) oružanom sukobu da dodele amnestiju za dela kao što su pobuna, podstrekivanje na pobunu i izdaja. Države takođe mogu da dodele amnestije pobunjenicima za legitimno postupanje u ratu (poput ubistva pripadnika protivničkih oružanih snaga tokom borbi³⁴). Ova odredba teži tome da ohrabri pomirenje oslobađanjem lica koja su zatvorena ili izdržavaju zatvorsku kaznu samo zbog činjenice da su učestvovala u neprijateljstvima. Ona, međutim, ne obuhvata amnestije za počinioc ozbiljnih

³³ Amnestija može biti opisana kao skup pravnih mere sa sledećim efektima:

(a) Zabrana krivičnog gonjenja u budućnosti i, u nekim slučajevima, građanskih tužbi protiv određenih pojedinaca ili kategorija pojedinaca u vezi sa utvrđenim krivičnim delima izvršenim pre nego što je amnestija usvojena; ili
(b) Retroaktivno ukidanje prethodno utvrđene zakonske odgovornosti.

³⁴ Dodatni protokol Ženevskih konvencija od 12. avgusta 1949. u vezi sa Zaštitom žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (Protokol II), 8, juni 1977, Član 6(5).

međunarodnih zločina.³⁵

Brojni naširoko ratifikovani sporazumi o ljudskim pravima i humanitarnom pravu³⁶ eksplicitno uspostavljaju obavezu država potpisnica da osiguraju sprovođenje istraga i procesuiraju određena krivična dela – ili pokretanjem krivičnog postupka protiv osumnjičenih počinitelja pred svojim sudovima ili izručivanjem osumnjičenih drugim primerenim sudskim telima sa nadležnostima za krivično gonjenje. U skladu sa tim, bilo kakva amnestija koja sprečava procesuiranje krivičnog dela obuhvaćenog ovim vidom obaveze ne bi bila kompatibilna sa obavezom države potpisnice sadržanom u relevantnom sporazumu. Amnestije za grube povrede ljudskih prava i ozbiljna kršenja međunarodnog humanitarnog prava mogu biti i u suprotnosti sa obavezom države potpisnice da kazni počiniocima ovih zločina prema običajnom međunarodnom pravu. Pored toga, čak i u situacijama u kojima međunarodno pravo dozvoljava određene amnestije, one ipak moraju da budu konzistentne zaštititi ljudskih prava, kao i pravu na istinu i pravnu zaštitu.

Amnestije koje dodeljuju imunitet od krivičnog gonjenja pojedincima odgovornim za ozbiljne zločine sankcionisane međunarodnim pravom u nadi da će time obezbediti mir u praksi često nisu ostvarivale svoj zacrtani cilj, štaviše, moglo bi se tvrditi i da su ohrabrivale amnestirane pojedince da vrše nove zločine ili krivična dela i podrivale poverenje u krivično-pravni sistem. Sa druge strane, mirovni sporazumi koji nisu sadržali odredbe o amnestijama za grube povrede ljudskih prava ili međunarodnog humanitarnog prava, čak i u situacijama u kojima se smatralo da su one neophodan preduslov mira, kod mnogih su probudili strahovanja da će njihovim potpisivanjem sukob samo biti prolongiran. Takva politika, protiveći se amnestijama koje uspostavljaju nekažnjivost za ozbiljne zločine sankcionisane međunarodnim pravom, teži da zaštiti prostor za pravdu, čak i kada uslovi za krivično gonjenje nisu ispunjeni na odgovarajući način.

*EU čvrsto veruje u princip da ne može biti trajnog mira bez pravde i zato podržava utvrđenu politiku Ujedinjenih nacija da se bore protiv svih amnestija za ratne zločine, zločine protiv čovečnosti, genocid ili grube povrede ljudskih prava, pa i u kontekstu mirovnih pregovora.*³⁷

5. Primena pristupa tranzicionoj pravdi ukorenjenog u pravima pojedinaca (RBA)

U maju 2014. godine **Evropska unija je intenzivirala svoje napore kako bi osigurala delotvorno sprovođenje pristupa zasnovanog na pravima pojedinaca u svim sektorima razvojne saradnje i usvojila skup instrumenata i alata za „pristup ukorenjen u pravima pojedinaca koja obuhvataju i sva ljudska prava“ u svojim programima razvojne saradnje**³⁸, a nakon toga i prateće Zaključke Saveta.³⁹

³⁵ OHCHR, Instrumenti i alati za uspostavljanje vladavine prava u postkonfliktnim državama – amnestije, 2009, str. 16.

³⁶ Amnestije koje sprečavaju krivično gonjenje pojedinaca koji su potencijalno zakonski odgovorni za ratne zločine, genocid, zločine protiv čovečnosti i druge grube povrede ljudskih prava ili ozbiljna kršenja međunarodnog humanitarnog prava – suprotne su obavezama države potpisnice koje proističu iz raznih izvora međunarodnog prava:

- Amnestija za genocid bi predstavljala kršenje Konvencije o genocidu;
- Amnestija za zločine protiv čovečnosti ne bi bila konzistentna obavezama države potpisnice koje proističu iz više međunarodnih sporazuma;
- Amnestije koje sprečavaju procesuiranje ratnih zločina, bez obzira na to da li su počinjeni tokom međunarodnih sukoba ili nisu, u suprotnosti su sa obavezama države potpisnice iz naširoko ratifikovanih Ženevskih konvencija iz 1949. i Dodatnih protokola iz 1977;
- Amnestija za torturu bi predstavljala kršenje obaveza i dužnosti države potpisnice iz Konvencije o sprečavanju torture i nekih drugih međunarodnih sporazuma.

³⁷ Izveštaj Generalnog sekretara UN o vladavini prava i tranzicionoj pravdi u sukobu i postkonfliktnim društvima, UN Dok.

S/2004/616, 24. avgust 2004, paragrafi 10 i 64c.

³⁸ Radni dokument osoblja Komisije – skup instrumenata i alata u okviru pristupa zasnovanog na pravima pojedinaca (uključujući i sva ljudska prava) politike Unije u oblasti razvojne saradnje SWD (2014) 152.

³⁹ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/foraff/142682.pdf

Pristup ukorenjen u pravima posmatra principe i standarde ljudskih prava i kao sredstvo i kao cilj razvojne saradnje. On transformiše analitički pristup i integriše ostvarivanje ljudskih prava i postignuća u toj oblasti u procese osmišljavanja, implementacije, praćenja i procene svih razvojnih programa i političkih mera.

EU ohrabruje procese tranzicione pravde ukorenjene u pravima. Unija smatra da primena takvog pristupa održava i potvrđuje delotvornost njene podrške procesima tranzicione pravde. Pre svega, namera Unije je da u svojim budućim aktivnostima podrške tranzicionoj pravdi primeni sledećih pet principa tog pristupa: (I) zakonitost, univerzalnost i neotuđivost ljudskih prava; (II) participaciju; (III) sprečavanje diskriminacije; (IV) odgovornost i polaganje računa; i (V) transparentnost.

6. Ohrabrivanje pristupa usmerenog na žrtve

Pristup usmeren na žrtve zahteva angažovanje u ranoj fazi i aktivno učešće žrtava i zahvaćenih zajednica, raznovrsnih etničkih, rasnih, verskih i drugih grupa i manjina. Žrtve mogu imati pravo na pravdu koja izlazi iz okvira pravde koja se ostvaruje krivičnim procesima. Specifični interesi i potrebe najugroženijih žrtava treba da imaju najveći mogući prioritet. Razmatranje prava žrtava može biti otežano i preprekama njihovoj smislenoj participaciji u procesu, problemima u identifikovanju adekvatnih predstavnika žrtava i definisanjem žrtve i njenog stradanja u situacijama u kojima nije moguće jasno razlikovati žrtve od počinitelaca.

EU podržava lokalne napore u oblasti informisanja i autriča koji olakšavaju aktivno učešće žrtava u procesu i pomažu u identifikaciji njihovih potreba i pogleda, ali se istovremeno sprovode na način koji održava njihova očekivanja u realnim granicama.

*EU ohrabruje pojedinačne države da usvoje pristup tranzicionoj pravdi koji je usmeren na žrtve i postavlja ih u srce debate, te podržava mere za obezbeđivanje **aktivnog učešća, bezbednosti i reintegracije** žrtava.*

7. Integracije polne/rodne dimenzije

Postojeće polne i rodne nejednakosti istovremeno čine i prirodu i posledicu počinjenih zločina. Iskustva žrtava sukoba mogu da uključuju seksualno nasilje, ali i široko rasprostranjene povrede ljudskih prava, socioekonomske zloupotrebe i polno/rodno diferencirane efekte prinudnih nestanaka, torture, gubitaka članova porodice i drugih povreda ili zloupotreba. Za mehanizme tranzicione pravde je ključno da potvrde i odgovore na celokupan spektar povreda kojima su žene, devojke i maloletne ženske osobe izložene tokom sukoba, kao i razlike u potrebama muškaraca i žena u pogledu pristupa i ostvarene koristi od procesa tranzicione pravde. U tom pogledu, pol mora biti uključen u sve faze mehanizama i procesa tranzicione pravde kao jedan od njihovih glavnih aspekata, od inicijalnog osmišljavanja do implementacije preporuka. Usvajanjem (2008) **Sveobuhvatnog pristupa EU implementaciji Rezolucija Saveta bezbednosti UN br. 1325 i 1820 o ženama, miru i bezbednosti** i pratećim rezolucijama⁴⁰, EU je naglasila svoju privrženost „unapređivanju participacije žena i njihovog pristupa pravdi, uključujući i mehanizme tranzicione pravde“ kao vid podrške jačanju i reformi pravosudnog sektora i izgradnji kapaciteta za procesuiranje zločina protiv žena i maloletnih ženskih osoba i zaštitu svedoka⁴¹. EU će se stoga postarati da njeni napori doprinose lakšem pristupu

⁴⁰ Rezolucije Saveta bezbednosti UN 1888 (2009), 1889 (2009), 1960 (2010), 2106 (2013) i 2122 (2013).

⁴¹ SEC (2008)/15671/1/08.

pravdi i pravnoj zaštiti za žene i maloletnice. U tom pogledu Smernice EU o nasilju nad ženama i maloletnim ženskim osobama i sprečavanju svih vidova diskriminacije nad njima stavljaju Uniji na raspolaganje koristan politički okvir. Takođe, zajednički radni dokument osoblja EES/komisije naslovljen „Jednakost polova i jačanje položaja žena: transformacija života žena i maloletnih ženskih osoba u spoljnim odnosima Unije, 2016–2020.“ poziva relevantne delegacije EU da fokusiraju svoje napore i na oblasti duševnog i fizičkog integriteta žena i maloletnih ženskih osoba. Sprečavanje i okončanje seksualnog i polno ukorenjenog nasilja u konfliktu i postkonfliktnim situacijama jeste prioritetna oblast za EU u kojoj tranziciona pravda treba da odigra važnu ulogu u utvrđivanju odgovornosti i izvođenju počinitelja pred lice pravde, čime se sprečava dalje nasilje i pruža podrška preživelim žrtvama u prevazilaženju posledica pretrpljenih povreda.

*EU ohrabruje investiranje i fokusiranje na polno/rodno osetljivu tranzicionu pravdu koja se **bavi čitavim spektrom povreda ljudskih prava i zloupotreba tokom sukoba, a uzima u obzir razlike u potrebama i stepenu ugroženosti među žrtvama.** EU podržava organizovanje obuka o polu/rodu u sukobu unutar sudskih i bezbednosnih sistema, uključujući i obuku o položaju žena u okviru agende za mir i bezbednost, kao i **liderstvo** i učešće žena u procesima mirnog rešavanja sukoba i izgradnje mira. EU prepoznaje značaj uloge koju aktivistkinje za ljudska prava mogu da odigraju u uspostavljanju garancija da će žene i njihovi problemi biti zastupljeni u procesima tranzicione pravde.*

8. Usvajanje pristupa koji uzima u obzir položaj deteta

Sukobi utiču na decu na puno različitih načina. Deca su žrtve zločina koji, između ostalih, uključuju i prinudno regrutovanje, mobilizaciju ili učešće u neprijateljstvima. Škole se u sukobima često tretiraju kao mete i uništavaju, a oružane snage ih često koriste za ostvarenje svojih vojnih ciljeva. Međutim, deca mogu biti ugrožena sukobom i usled gubitka članova porodice i nemogućnosti da ostvare pristup nekim osnovnim službama, poput zdravstva i obrazovanja. U nekim slučajevima, **deca istovremeno mogu biti i žrtve povreda (odnosno preživeli svedoci zločina) i počinioци.** Deca tako predstavljaju važne učesnike procesa tranzicione pravde; ona imaju jedinstven pogled na sve što im se dogodilo i ključni su činilac u izgradnji mirnije budućnosti. Neuključivanje dece u ove procese predstavljalo bi kršenje Konvencije UN o pravima deteta koja garantuje pravo deteta na život, opstanak i razvoj, kao i pravo da slobodno izražava svoje stavove o svim pitanjima koja ga se dotiču. Agenda EU za zaštitu prava deteta⁴², Smernice EU o zaštiti prava deteta i položaju dece u sukobu (2008)⁴³, kao i Strategija za sprovođenje Smernica (2010) i Instrumenti i alati EU/UNICEF-a za integraciju prava deteta u razvojne strategije (2014)⁴⁴ pružaju smernice za formulaciju pristupa koji uzima u obzir položaj dece i senzitan je prema njemu.

*EU podržava mere koje štite i omogućavaju **pristup dece pravdi** i njihovo uključivanje u rad sa mehanizmima tranzicione pravde na način koji doprinosi njihovom oporavku i dugoročnoj reintegraciji, te poštuju princip zaštite interesa deteta sadržan u Konvenciji UN o pravima deteta. EU ohrabruje sprovođenje svih mera koje uzimaju u obzir posebne potrebe maloletnih žrtava i počinitelja, uključujući i **pružanje fizičke i duševne nege i pomoći i pristup kvalitetnom obrazovanju i profesionalnoj obuci.***

9. Postavljanje tranzicione pravde unutar paradigme nekusa bezbednosti i razvoja

⁴² Dopis COM(2011) 60, konačna verzija.

⁴³ http://eeas.europa.eu/human_rights/guidelines/index_en.htm

⁴⁴ Savet Evropske unije (2010), Pregled strategije za implementaciju Smernica EU o deci u oružanim sukobima.

Imajući u vidu da mehanizmi tranzicione pravde mogu značajno da doprinesu pokretanju postkonfliktne obnove i prevenciji novih ciklusa nasilja, EU je svesna **veza između vladavine prava, izgradnje mira, razvoja i tranzicione pravde**. U tom kontekstu, glavni cilj Unije je da pruži pomoć partnerskim vladama u uspostavljanju delotvornih, legitimnih i odgovornih službi u oblasti pravde i bezbednosti, a u skladu sa demokratskim normama, vrednostima vladavine prava, savesnog upravljanja i principa zaštite i poštovanja ljudskih prava. EU stoga podržava procese tranzicione pravde koji su usmereni na budućnost, težeći da transformiše društva identifikovanjem osnovnih uzroka sukoba i nasilja koji potencijalno leže u diskriminaciji, marginalizaciji ili kršenju društvenih, ekonomskih i kulturnih prava. Podrška EU mehanizmima i procesima tranzicione pravde zasniva se na Članovima 208. i 212. TFEU. Tranziciona pravda se zato smatra **integralnom komponentom spoljne pomoći Unije**.

*S obzirom na to da su osmišljavanje i uspešno sprovođenje procesa tranzicione pravde međusobno povezani sa bezbednošću, mirom, stabilnošću i održivim razvojem, podrška EU procesima tranzicione pravde bi trebalo da bude postavljena u okvire **strategije za dugoročnu i trajnu razvojnu saradnju**.*

V. Mere za implementaciju okvira EU za podršku tranzicionoj pravdi

EU ima na raspolaganju iscrpan skup političkih i finansijskih instrumenata za promociju i podršku aktivnostima u oblasti tranzicione pravde. Lokalno vođeni procesi biće promovisani i podržani primerenom kombinacijom instrumenata Unije koji su prilagođeni specifičnom kontekstu pojedinačnih zemalja. Sledeće aktivnosti bi trebalo da ojačaju angažovanje EU u oblasti tranzicione pravde i učine ga koherentnijim i efikasnijim:

1. Osmišljavanje primerenih mera na osnovu temeljne analize i procene specifičnog konteksta.

Podrška EU tranzicionoj pravdi u partnerskim državama uvek treba da počne od razumevanja situacije i povezanih prepreka procesima tranzicione pravde, uz oslanjanje na sve dostupne informacije (uključujući i podatke prikupljene od strane civilnog društva ili u okviru Sistema za rano upozoravanje u sukobu – EWS) i lokalne strategije za zaštitu ljudskih prava u toj državi. Takva analiza bi trebalo da se oslanja na praćenje i izveštavanje misija EU na terenu (razne delegacije EU, CSDP misije i operacije, Specijalni predstavnici Unije i ambasade država članica EU), kao i izveštaje regionalnih i međunarodnih tela za zaštitu ljudskih prava, te da identifikuje kako bi politika Unije u datom kontekstu mogla podržati tranzicionu pravdu na najbolji način, uzimajući u obzir resurse koji joj stoje na raspolaganju i tekuće aktivnosti u tom regionu ili državi. Pored toga, svaka takva analiza bi trebalo da bude unapređena kroz bolju koordinaciju i razmenu podataka između štabova Unije, njenih misija na terenu i organa samih država članica. Pažnja se mora obratiti i na sve izazove sa kojima je suočena podrška procesima ili mehanizmima tranzicione pravde u okolnostima ograničene političke volje za njihovu implementaciju na nacionalnom nivou. EU treba da osigura da njena podrška neće biti korišćena za legitimizaciju nekog procesa koji ne predstavlja adekvatan odgovor u pogledu prava i potreba žrtava grubih povreda ljudskih prava u tom kontekstu. Nadograđujući takvu analizu, EU treba da razvije model podrške tranzicionoj pravdi za svaku situaciju na fleksibilan način i uz primenu sva četiri elementa tranzicione pravde navedena u tekstu iznad, istovremeno ohrabrujući i lokalno prisvajanje, tj. prihvatanje njenog angažovanja među lokalnim stanovništvom. Delegacije EU treba da doprinesu većoj koherentnosti angažovanja Unije, njenih država članica i međunarodnih organizacija na nivou pojedinačnih zemalja.

Aktivnosti:

- EEAS i druge službe Komisije doprineće sveobuhvatnom i holističkom pristupu tranzicionoj pravdi obezbeđivanjem koordinacije svih relevantnih institucija i službi Unije i njenih država članica.
- Misije EU na terenu, u konsultacijama sa vladom, civilnim društvom i drugim učesnicima treba da omoguće pravovremeno prepoznavanje potrebe za podrškom Unije tranzicionoj pravdi na način koji je primeren konkretnom kontekstu. To bi uključivalo i sveobuhvatnu analizu izazova sa kojima se takva podrška mehanizmima tranzicione pravde suočava u okolnostima ograničene političke volje za njihovu primenu.
- EEAS treba da osigura da svi relevantni akteri iz same EU budu informisani i uključeni u postupak analize procesa tranzicione pravde i utvrđivanja potreba za podrškom Unije u toj oblasti.
- EU će identifikovati i koristiti primerenu kombinaciju instrumenata kako bi odgovorila na probleme u oblasti tranzicione pravde na nivou pojedinačnih zemalja.
- Misije EU u relevantnim zemljama pratiće procese i aktivnosti tranzicione pravde kao deo svog redovnog posla u oblasti praćenja i izveštavanja. U situacijama u kojima je to relevantno tranziciona pravda će činiti sastavni deo strategije za zaštitu ljudskih prava u pojedinačnim zemljama.
- Zajedničke misije angažovane na sprovođenju bezbednosne i odbrambene politike EU obratiće pažnju na podršku procesima tranzicione pravde i ostvarenje njenih ciljeva u svojim godišnjim izveštajima.
- U situacijama u kojima je to primereno izveštaji misija EU biće razmatrani i u relevantnim radnim telima Saveta i/ili Komitetu za politiku i bezbednost (PSC) kako bi se identifikovale najprimerenije mere.

2. Integrisanje tranzicione pravde u reakcije na krize i mere za izgradnju mira

Tranziciona pravda doprinosi ciljevima izgradnje mira, čime unapređuje odnose između države i društva i doprinosi uspostavljanju vladavine prava. Rukovodeći principi navedeni u Sekciji IV zato treba da budu povezani sa reakcijama i intervencijama EU u kriznim situacijama i postavljeni u širi kontekst rastućeg povezivanja oblasti tranzicione pravde i izgradnje mira.

Pružanje pomoći u okviru reakcija na krizne situacije kao deo Instrumenta za doprinos stabilnosti i miru (IcSP) pruža osnov za dalje razvijanje podrške međunarodnim krivičnim tribunalima i *ad hoc* nacionalnim tribunalima, komisijama za istinu i pomirenje, kao i mehanizmima za pravnu nagodbu i sudsko rešavanje sporova u građanskim parnicama koje se tiču ljudskih prava ili svojine ustanovljenim u skladu sa međunarodnim standardima u oblasti ljudskih prava i vladavine prava.⁴⁵ Štaviše, IcSP (kao komponenta prevencije sukoba, izgradnje mira i spremnosti za reagovanje u kriznim situacijama) predstavlja priliku za izgradnju ukupnih kapaciteta svih relevantnih učesnika procesa tranzicione pravde u oblastima medijacije, dijaloga i pomirenja, kao i kapaciteta civilnih misija za stabilizaciju i napore na postkonfliktnoj obnovi⁴⁶.

Misije EU takođe uzimaju u obzir elemente tranzicione pravde u okviru svojih procesa praćenja i podrške izgradnji demokratskih institucija i reforme bezbednosnog i pravosudnog sektora (na primer, promocija mehanizama za proveru sudskog i bezbednosnog osoblja, podrška nacionalnim kapacitetima za sprovođenje istraga i procesuiranje ozbiljnih međunarodnih zločina i, kada je to relevantno, direktna podrška u sprovođenju istraga, krivičnom gonjenju i ostalim relevantnim

⁴⁵ Član 3 (2) Uredbe (EU) br. 230/2014 od 11. marta 2014. kojom se uspostavlja Instrument za doprinos stabilnosti i miru, OJ L 77/1, 15. 3. 2014.

⁴⁶ Član 4 (1) (b) (c) i (d); isto.

aktivnostima i zadacima MKS).

Mandati Specijalnih predstavnika EU (EUSR) uključuju, kada je to primereno, i podršku procesima stabilizacije i pomirenja, doprinos inicijativama za mirno rešavanje sukoba i pokretanje mirovnih pregovora (uključujući i sprovođenje potpisanih sporazuma o primirju), kao i uspostavljanje i održavanje bliskih kontakata sa relevantnim stranama. U takvom okviru, promocija i podrška u oblasti tranzicione pravde, kada je to primereno, treba da bude eksplicitno obuhvaćena mandatima Specijalnih predstavnika EU kao njihov sastavni deo.

Aktivnosti:

– EU treba da osigura da katalizatori procesa tranzicione pravde (poput državnih aktera, organizacija civilnog društva, udruženja žrtava i političkih partija) u postkonfliktnim intervencijama budu identifikovani upotrebom instrumenata sa specifičnom perspektivom tranzicione pravde, otvarajući na taj način vrata za osmišljavanje, pregovore i finansiranje strategije za oporavak i razvoj u nestabilnim postkonfliktnim okolnostima. Prihvatanje, odnosno prisvajanje takvih inicijativa na nacionalnom i lokalnom nivou je od suštinskog značaja za uspešno sprovođenje procesa tranzicione pravde.

– Na osnovu analize situacije u relevantnoj partnerskoj zemlji EEAS/sluzbe Komisije i misije EU će težiti tome da osiguraju da tranziciona pravda bude deo svih mirovnih pregovora koji uživaju podršku Unije. Kada to bude neophodno, EU će pokretati konkretna pitanja koja se tiču tranzicione pravde i poštovanja rukovodećih principa izloženih u Sekciji IV u političkim kontaktima i dijalogu sa partnerskim državama, uključujući i vlast i opoziciju.

– Proces planiranja svake CSDP misije i njenih operacija uključivaće procenu toga kako bi ona mogla da podrži proces tranzicione pravde i, pre svega, kako takve misije mogu da doprinesu sprečavanju nekažnjivosti i pruže podršku institucionalnoj reformi.

– U primerenim situacijama mandati Specijalnih predstavnika uključivaće i podršku i promociju napora u oblasti tranzicione pravde.

3. Povezivanje tranzicione pravde sa razvojnom saradnjom

Reforma pravosuđa predstavlja jednu od garancija neponavljanja (element 4 u tekstu iznad) i podjednako značajnu komponentu napora u oblasti razvojne saradnje. Smatra se da procesi reforme pravosuđa, između ostalog, uključuju ustavne i zakonodavne reforme, formalne i neformalne pravosudne sisteme i reformu bezbednosnog sektora. Značajna razvojna sredstva se izdvajaju za jačanje vladavine prava i podršku nacionalnim pravosudnim sistemima drugih zemalja, i u postkonfliktnim situacijama i tranzicionim fazama. S obzirom na to da je primarna dužnost svake države da istraži ozbiljne međunarodne zločine, EU je posebno angažovana na promociji i doprinosu jačanja kapaciteta nacionalnih pravosudnih sistema za sprovođenje istraga i procesuiranje ozbiljnih međunarodnih zločina.⁴⁷

Evropska unija pruža finansijsku podršku mehanizmima tranzicione pravde i kroz svoje geografske (Instrument evropskog susedstva, Evropski fond za razvoj, Instrument za razvojnu saradnju⁴⁸) i

⁴⁷ Zajednički radni dokument o unapređivanju principa komplementarnosti sadržanog u Rimskom statutu, SWD (2013), br. 26, konačna verzija.

⁴⁸ Uredba (EU) br. 233/2016 Evropskog parlamenta i Saveta od 11. marta 2014, kojom se uspostavlja Instrument za finansiranje razvojne saradnje u periodu od 2014. do 2020. (OJ L 77/27, 15. 3. 2014.) i Regulativa (EU) br. 232/2014 Evropskog parlamenta i Saveta od 11. marta 2014, kojom se uspostavlja Instrument evropskog susedstva OJ L 77/27, 15. 3. 2014.

tematske instrumente finansiranja, a pre svega kroz Instrument za doprinos stabilnosti i miru (IcSP⁴⁹) i Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava (EIDHR⁵⁰). Na primer, bilateralna podrška koja proističe iz Instrumenta evropskog susedstva usmerena je na ljudska prava i vladavinu prava, kao i na reformu pravosuđa, javne administracije i bezbednosnog sektora.⁵¹ Takođe, u okviru geografskih programa Instrumenta razvojne saradnje i Evropskog fonda za razvoj, EU podržava jačanje vladavine prava i kapaciteta i nezavisnosti pravosudnih sistema i sistema zaštite, kao i obezbeđivanje neometanog i jednakog pristupa pravdi za sve.⁵² Na kraju (ali ne i najmanje značajno), u okviru Instrumenta za demokratiju i ljudska prava pomoć Unije usmerena je na organizacije civilnog društva koje podržavaju i promovišu tranzicionu pravdu, MKS i *ad hoc* međunarodne tribunale i druge procese tranzicione pravde i mehanizme za utvrđivanje istine i doprinos pomirenju.⁵³

Aktivnosti:

– U situacijama u kojima je to relevantno i primereno EEAS i druge službe Komisije i država članica treba da se postaraju da podrška procesima tranzicione pravde bude uključena i u čitav postupak osmišljavanja i sprovođenja programa pomoći nacionalnom i regionalnom razvoju. Podrška Unije procesima tranzicione pravde na osnovu tematskih instrumenata EU je komplementarna podrška koja proističe iz njenih geografskih instrumenata. Osmišljavanje programa EU se planira i sprovodi uz obzir prema neophodnosti da se dugoročni karakter procesa tranzicione pravde postavi u okvir dugoročnih strategija razvojne saradnje, čime se obezbeđuje kontinuitet podrške koja proističe iz ovih instrumenata.

– EEAS, službe Komisije, države članice EU i misije EU među sobom razmenjuju informacije o programima u oblasti tranzicione pravde koji se finansiraju u partnerskim zemljama, čime se omogućava bolja koordinacija i efikasnije korišćenje raspoloživih sredstava.

4. Saradnja sa međunarodnim akterima i civilnim društvom i u okviru multilateralnih foruma

Podrška EU tranzicionoj pravdi treba da bude povezana i koordinisana sa aktivnostima, resursima i ekspertizom drugih međunarodnih i regionalnih aktera, a posebno na nivou UN. Takođe, EU treba tesno da sarađuje sa civilnim društvom i pruži mu podršku u osmišljavanju i sprovođenju strategija tranzicione pravde koje su ključne za nacionalno prihvatanje i prisvajanje procesa tranzicione pravde.

Aktivnosti:

– Misije EU će delovati u tesnoj koordinaciji i konsultacijama sa UN i drugim međunarodnim i regionalnim telima angažovanim na terenu, kao i sa međunarodnim i lokalnim civilnim društvom.

– Analiza koja prethodi angažovanju EU u oblasti tranzicione pravde uključivaće i mišljenja civilnog društva i međunarodnih aktera.

– EU će nastaviti da sarađuje sa UN, Specijalnim izveštajem UN i regionalnim organizacijama u svojim naporima na promociji istine, pravde, reparacija i garancija neponavljanja.

– U primerenim situacijama i meri, države članice EU će obratiti pažnju na procese tranzicione pravde u okviru periodičnih pregleda i inspekcija koje se sprovode kroz Savet UN za ljudska prava. Konstantno će se pratiti i podržavati sprovođenje preporuka od strane posmatranih država.

⁴⁹ Prethodno poznat kao Instrument za stabilnost (IfS). Pogledati Sekciju 2 u tekstu iznad.

⁵⁰ Uredba (EU) br. 235/2014 Evropskog parlamenta i Saveta od 11. marta 2014, kojom se uspostavlja Instrument za finansiranje u oblasti demokratije i ljudskih prava širom sveta.

⁵¹ Član 2 (2) (a) i Aneks II Uredbe (EU) br. 232/2014.

⁵² Aneks I Uredbe (EU) br. 233/2014 i Sporazum iz Cotonoua, Članovi (8), (9), (33), (96) i sl.

⁵³ Član 2 (1) (a) Uredbe (EU) br. 235/2014.

5. Razmena informacija i najboljih praksi

Implementacija okvira Unije za podršku tranzicionoj pravdi biće podržana od strane neformalnih mreža za tranzicionu pravdu (što treba da doprinese boljoj koordinaciji institucija i komunikaciji sa Radnom grupom Saveta za ljudska prava – COHOM) kako bi se doprinelo promociji koherentnog pristupa tranzicionoj pravdi i olakšala razmena informacija i najboljih praksi između različitih aktera u čitavom procesu.

Aktivnosti:

- Takva neformalna mreža biće sačinjena od osoblja angažovanog u oblasti tranzicione pravde iz svih službi Komisije/EEAS. Ona će redovno razmenjivati informacije i konsultovati se sa predstavnicima UN (a posebno sa Kancelarijom visokog komesara za ljudska prava (OHCHR) i Specijalnim izviđačem UN za promociju istine, pravde, reparacija i garancija neponavljanja) i drugim međunarodnim i regionalnim organizacijama, kao i organizacijama civilnog društva.
- Ova mreža će se posebno baviti i prikupljanjem informacija o lekcijama iz prošlosti, najboljim praksama i pokazateljima za procenu rezultata podrške Unije procesima tranzicione pravde. Nju mogu konsultovati i geografska odeljenja i delegacije u vezi sa svim pitanjima o tranzicionoj pravdi u specifičnim situacijama sa kojima su suočeni.
- Kako bi olakšala rad misija EU na terenu ova mreža će, zajedno sa ostalim misijama EU, raditi i na razvoju praktičnijeg skupa smernica u vezi sa određenim aspektima tranzicione pravde.
- COHOM će takođe periodično razmenjivati informacije i dopise u vezi sa tranzicionom pravdom i konsultovati se sa UN i drugim regionalnim organizacijama, kao i grupama unutar civilnog društva koje se bave pitanjima tranzicione pravde.

6. Obuka

U cilju primene sveobuhvatnijeg holističkog pristupa tranzicionoj pravdi potrebno je razviti specifične programe obuke koji unapređuju stručnost relevantnih institucija i misija EU na terenu.

Aktivnosti:

- Obuka o tranzicionoj pravdi biće dostupna službama Komisije/EEAS i osoblju angažovanom u/na respektivnim zemljama i, kada je to primereno, timovima EUSR i osoblju CSDP misija i operacija.
- Države članice EU treba da budu pozvane da među sobom razmenjuju priručnike za obuku i lekcije i iskustva stečena takvom obukom.

7. Tranziciona pravda u okviru Politike proširenja EU

EU smatra da tranziciona pravda predstavlja prioritet za države kandidate i potencijalne kandidate za članstvo u EU. Kopenhaški kriterijumi pokrivaju ova pitanja principom poštovanja osnovnih prava pojedinaca i vladavine prava i sve države koje teže pristupanju Uniji obavezne su da demonstriraju kredibilnu privrženost promociji ovih principa rešavanjem svih problema koji i dalje postoje u vezi sa bilo kojim relevantnim aspektima ostvarivanja pravde.

Aktivnosti:

- EEAS i službe Komisije, u koordinaciji sa državama članicama, prate i stavljaju državama na raspolaganje smernice za prevazilaženje problema u oblasti tranzicione pravde u predpristupnim pregovorima i svojim godišnjim izveštajima o napretku. Potrebno je pokrenuti takva pitanja u najranijoj fazi predpristupnih pregovora (Politički kriterijumi i Poglavlje 23) kako bi se kandidatima za

članstvo stavilo na raspolaganje dovoljno vremena za ostvarivanje opipljivog napretka u tom pogledu. Posebnu pažnju treba obratiti na sprečavanje nekažnjivosti za ratne zločine, zločine protiv čovečnosti i genocid garancijama da će prava svih žrtava biti poštovana, uz poseban osvrt na izbeglice i interno raseljena lica, čime se, u krajnjoj liniji, garantuje i da se sukobi iz prošlosti neće ponoviti u budućnosti.

– EU pomaže državama da reše takve probleme putem sveobuhvatne tehničke i finansijske podrške (Instrument za predpristupnu pomoć II). Posebna pomoć se pruža i sa ciljem jačanja civilnog društva i napora nevladinih organizacija angažovanih na utvrđivanju istine i promociji pomirenja.

VI. Izveštavanje, praćenje i evaluacija

Misije EU će izveštavati o sprovedenim aktivnostima u svojim Izveštajima o implementaciji Strategije za zaštitu ljudskih prava u pojedinačnim državama i periodičnim izveštajima CSDP misija.

Godišnje izveštavanje na nivou centralnih institucija u Briselu vršiće se u okviru Godišnjeg izveštaja EU o stanju ljudskih prava i demokratije, Godišnjeg izveštaja o politici razvoja i spoljne pomoći i njenoj implementaciji, Sveobuhvatnog godišnjeg izveštaja o obuci o/u vezi sa CSDP i godišnjih izveštaja EU o glavnim aspektima i temeljima CFSP.

Podrška EU tranzicionoj pravdi redovno će se evaluirati, i unutar radnih grupa Saveta i u okviru procesa evaluacije pojedinačnih projekata.